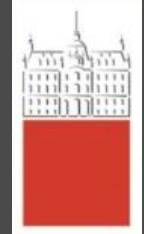

Prof. dr. Igor Križaj

**Oddelek za kemijo in biokemijo
Katedra za biokemijo**

**IJS, Odsek za molekularne in
biomedicinske znanosti (B2)**

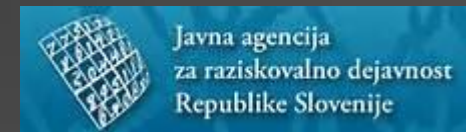

Programska skupina

P1-0207

“Toksini in biomembrane”

Medinstitucionalna PS: IJS in UL (BF, FKKT)

Institut Jožef Stefan

Odsek za molekularne in biomedicinske znanosti (B2)

<http://www-b2.ijs.si/>

Vodja: Prof. dr. IGOR KRIŽAJ; igor.krizaj@ijs.si; 00386 1 477 3626

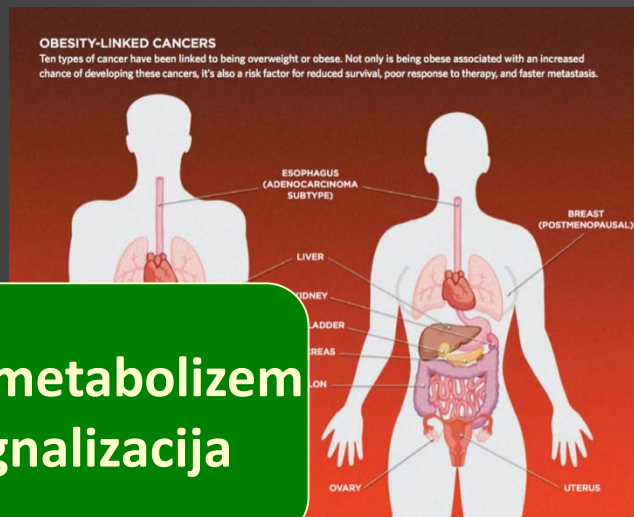
Toksinologija

ANTITROMBOTIKI
ANTIKOAGULANTI

- kardiovaskularne b. (kap, infarkt, hipertenzija)
- neuro-degenerativne b. (AD, PD)

Lipidni metabolizem & signalizacija

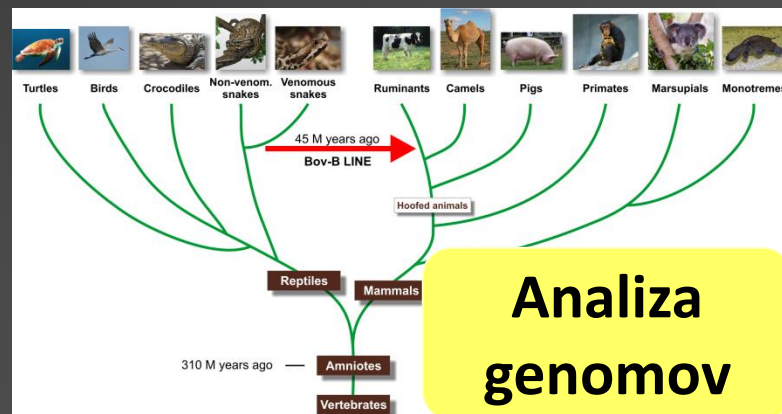

- rak, debelost, sladkorna b., metabolični sindrom, kardiovaskularne b.

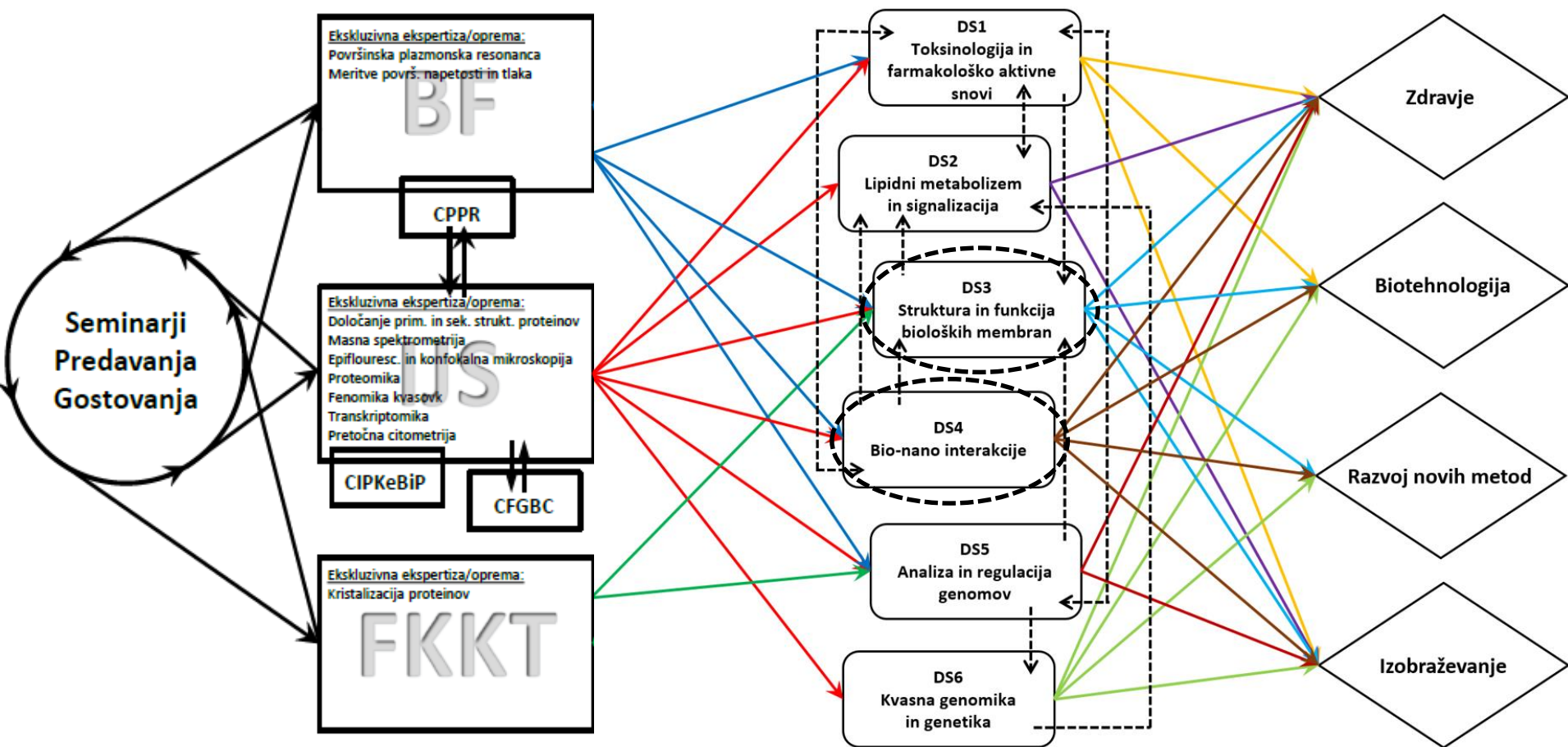
- celične tovarne, delovanje zdravil, stranski učinki zdravil, učinki polutantov

Visokozmogljivostna genetika & funkcijska genomika kvasovke

- novi antimikrobiki & terapevtske tarče
- evolucija odpornosti na antibiotike

Komplementarnosti in sinergije sodelujočih skupin v okviru programa P1-0207

Legenda:

BF – Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani

IJS – Institut „Jožef Stefan“, Ljubljana

FKKT – Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo, Univerza v Ljubljani

CPPR – Center za površinsko plazmonske resonanco, Ljubljana

CIPKeBiP - Center odličnosti za integrirane pristope v kemiji in biologiji proteinov, Ljubljana

CFGBC - Center za funkcijsko genomiko in bio-čipe, Ljubljana

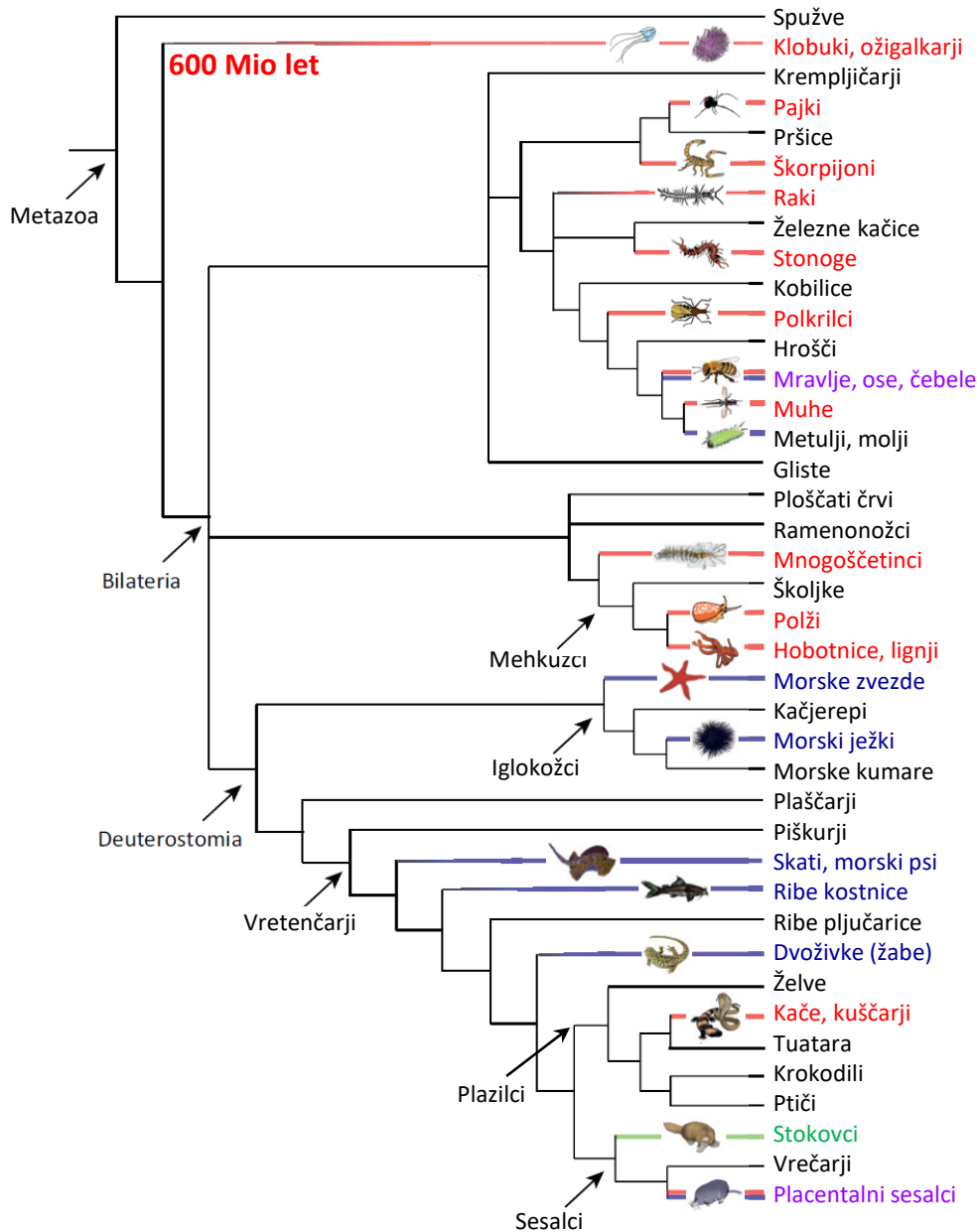
S čim se raziskovalno ukvarjam ...

Toksinologija: živalski strupi; zastrupitve; nevrotoksini; antikoagulantni; prokoagulantni; antitrombotiki; hemoragini; miotoksini; molekularni mehanizmi delovanja; toksinski receptorji; venomika; zdravila iz strupov.

Sekretorne fosfolipaze A_2 , njihovi inhibitorji in aktivatorji: fiziološka in patofiziološka vloga.

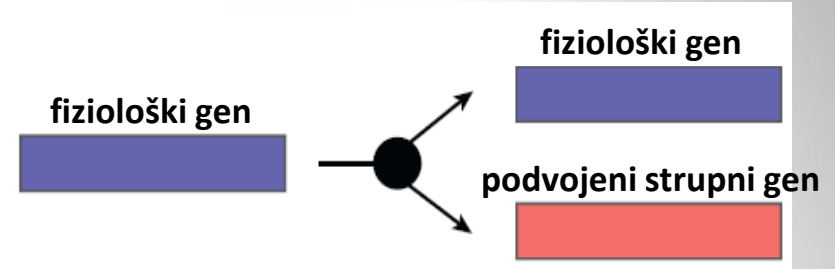
Proteomika in struktura proteinov: strukturno-funkcijske povezave.

Ta čudoviti svet živalskih strupov

Evolucija strupa:

- nastanek strupne žleze
- nastanek toksinov

Funkcije strupa:

- lov
- obramba
- kompeticija

Katere organske sisteme živalski strupi prizadenejo?

Sistemski učinki

- vročina
- bolečina
- splošna krvavitev

CŽS

- povečana žeja
- glavobol
- omotica
- nezavest

Vid, okus, sluh

- meglenost
- okus po kovini

PŽS

- paraliza
- krč

Srce in krvni sistem

- pospešen utrip
- nizek krvni pritisk
- moteno strjevanje krvi

Pljuča

- težavno dihanje

Skeletne mišice

- paraliza
- krč
- izguba koordinacije
- šibkost
- nekroza

Lokalni učinki

- krvavitev
- razbarvanje kože
- pekoč a bolečina
- oteklina
- nekroza

Koža

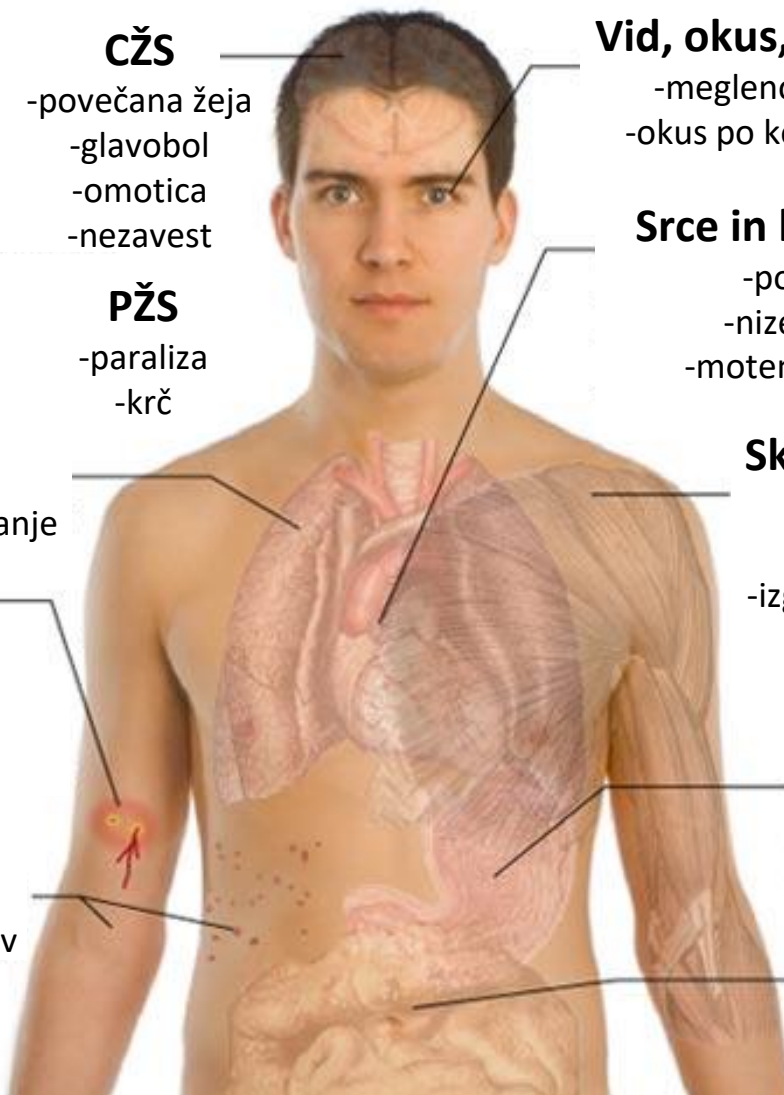
- podkožna krvavitev
- potenje
- otopelost
- ščemenje

Prebavila

- slabost
- bruhanje

Črevesje

- driska

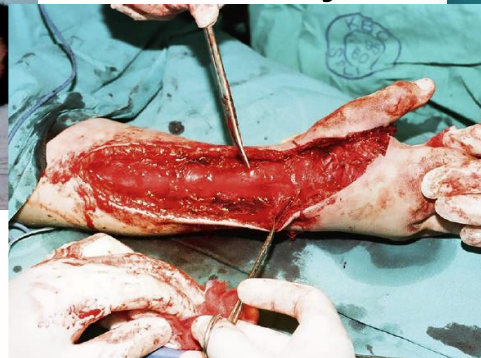
Navadni krajt
(*Bungarus caeruleus*)

Mišična paraliza

Modras
(*Vipera ammodytes*)

Edem ⇒ fasciotomija

Hemoragija

Strjevanje krvi

Ameriška suličarka
(*Bothrops asper*)

Nekroza, gangrena

Mehurjenje, dermonekroza

Indijska kobra
(*Naja naja*)

Vpliv toksinoloških raziskav na različna področja znanosti in življenja

Bazične biomedicinske raziskave

Molekularna orodja

Pospešena evolucija

Raziskovalni modeli

Toksinološke raziskave

Patofiziologija

Fitofarmaceutvska sredstva

Terapevtska sredstva

Ciljna dostava učinkovin

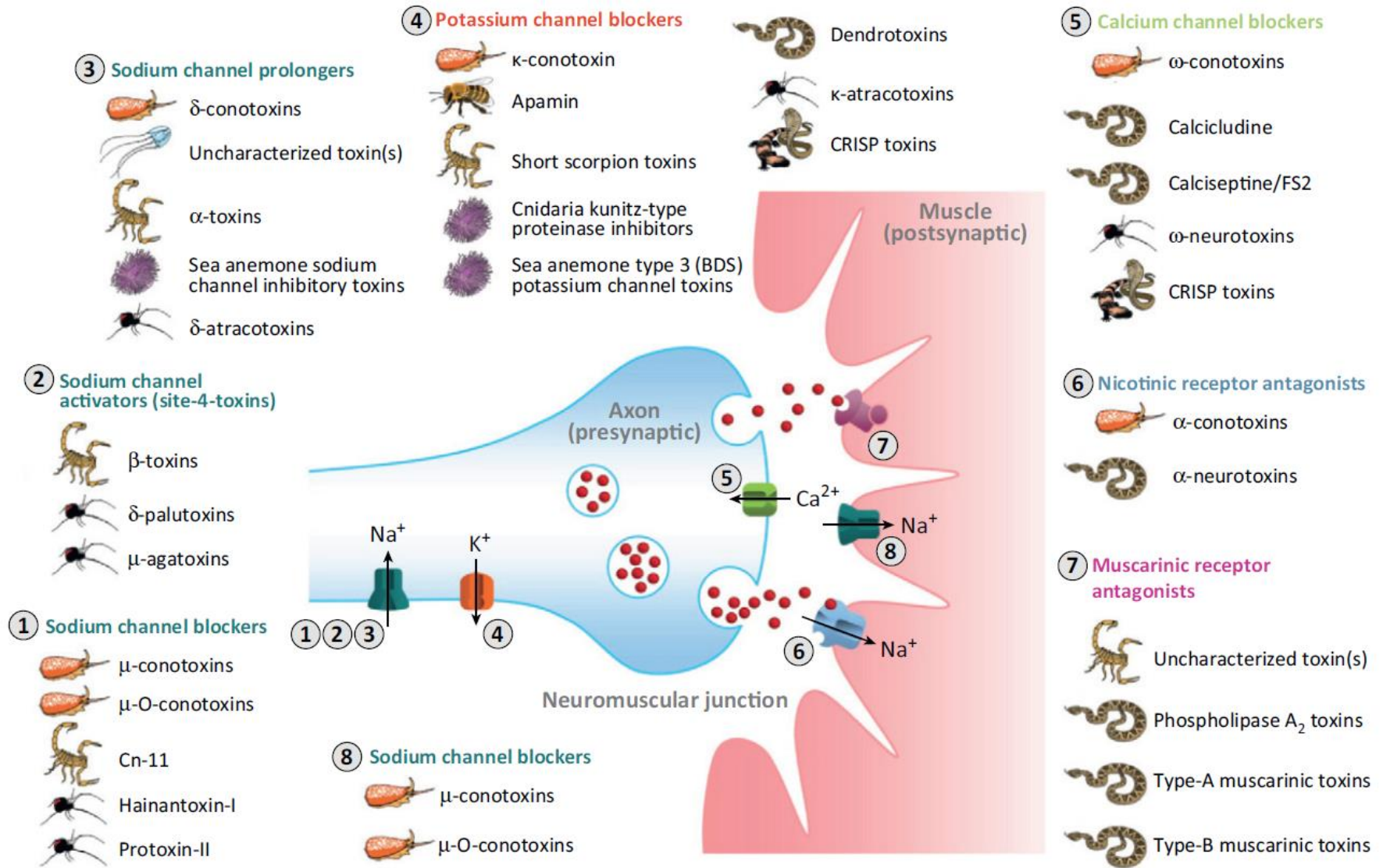
Diagnostična sredstva

Medicina, farmacija, biotehnologija

Živčevje je ena glavnih tarč živalskih toksinov

Molekularna orodja

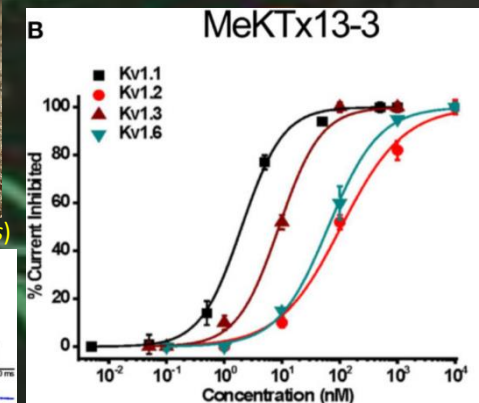
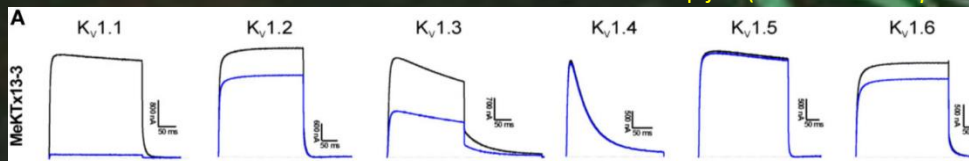
Tajvanski progasti krajt (*Bungarus multicinctus*)

α -Butx

Lisasti škorpjion (*Mesobuthus eupeus*)

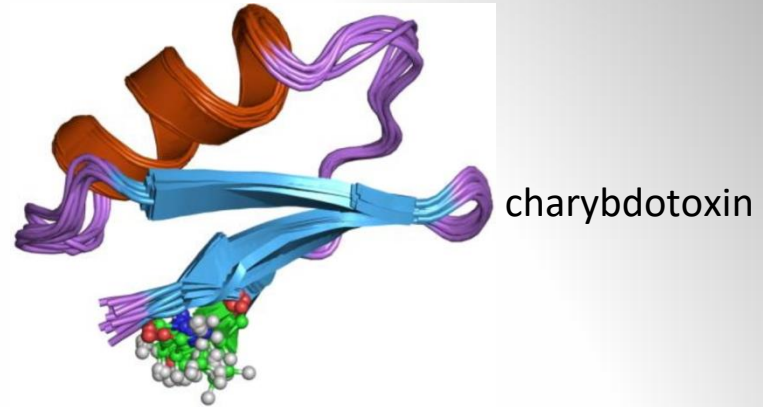

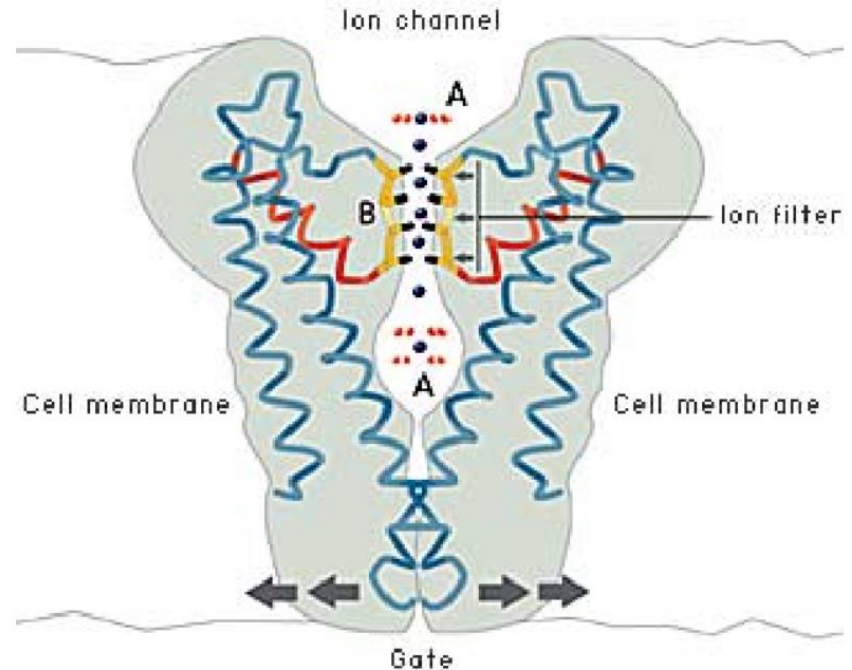
Nobelovi nagradi 2003 je botroval nevrotoksin iz strupa škorpijona

Palestinski rumeni škorpjon (*Leirus quinquestriatus*)

Karakterizacija pore K⁺ kanalčkov

Roderick Mackinnon

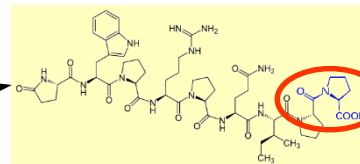

Zdravila na osnovi naravnih toksinov

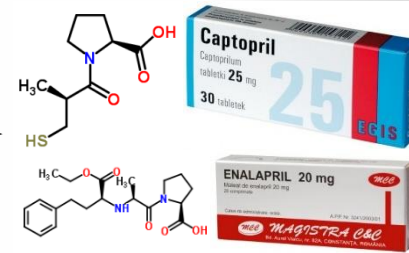
1981 – Prvo komercialno zdravilo na osnovi naravnega toksina:
CAPTOPRIL za zdravljenje visokega krvnega pritiska

Brazilski gad (*Bothrops jararaca*)

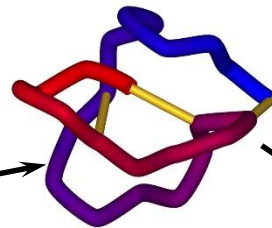
BPP, inhibitor ACE

Eno zadnjih registriranih zdravil pri FDA na osnovi naravnega toksina:
PRIALT – analgetik za zdravljenje kronične in neblažljive bolečine

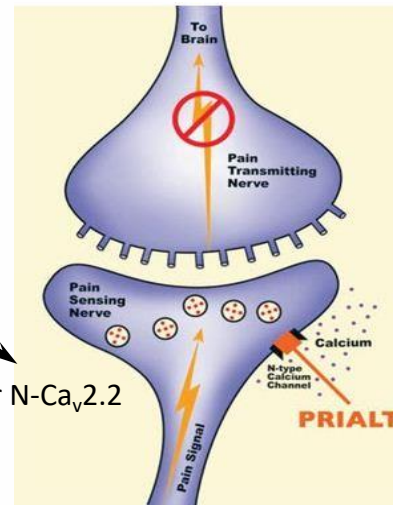

Magični stožec (*Conus magus*)

ω -conotoxin MVIIA

blokator N-Ca_v2.2

Kaj počnemo mi?

<http://www-b2.ijs.si/>

B2

@ JOŽEF STEFAN
INSTITUTE

[HOME](#) / [RESEARCH](#) / [PEOPLE](#) / [PUBLICATIONS](#) / [EQUIPMENT](#) / [SEMINARS](#)
/ [STUDENT INFO](#) / [ALUMNI](#) / [NEWS](#) / [LINKS](#)

Toxinology
to improve human and animal health

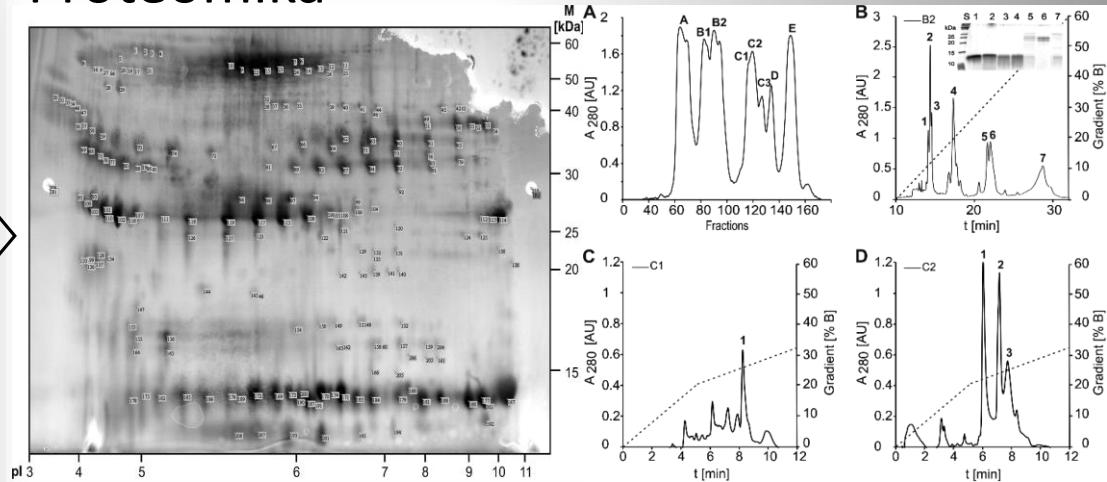
Department of Molecular and Biomedical Sciences (B2), Jožef Stefan Institute

(Primerjalna) venomika in antivenomika strupov

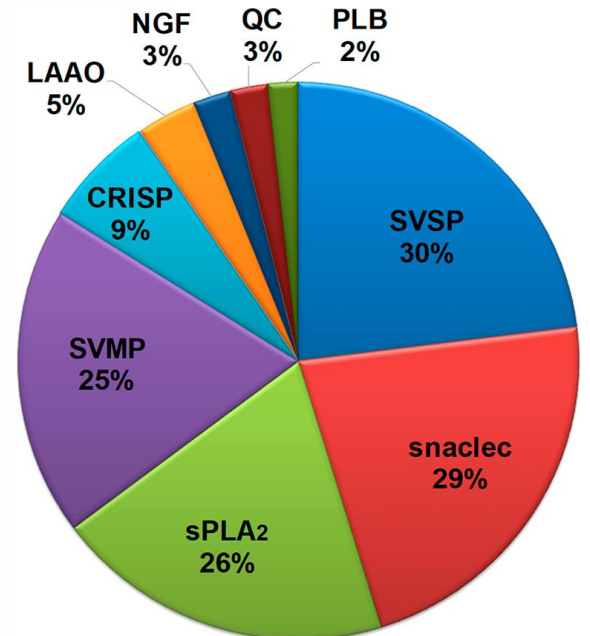
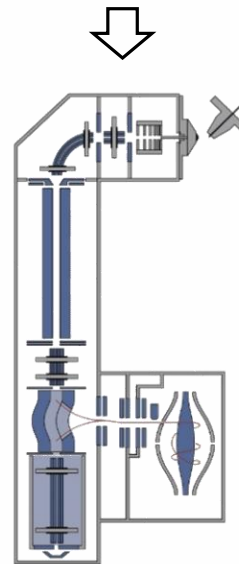
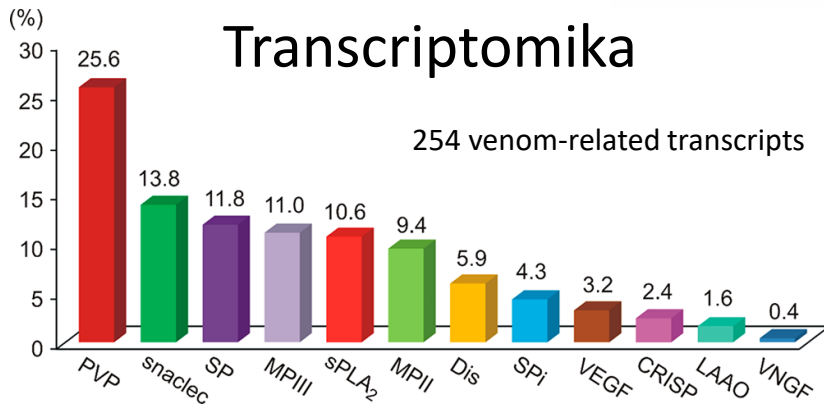
© M. Lang Balijs

Proteomika

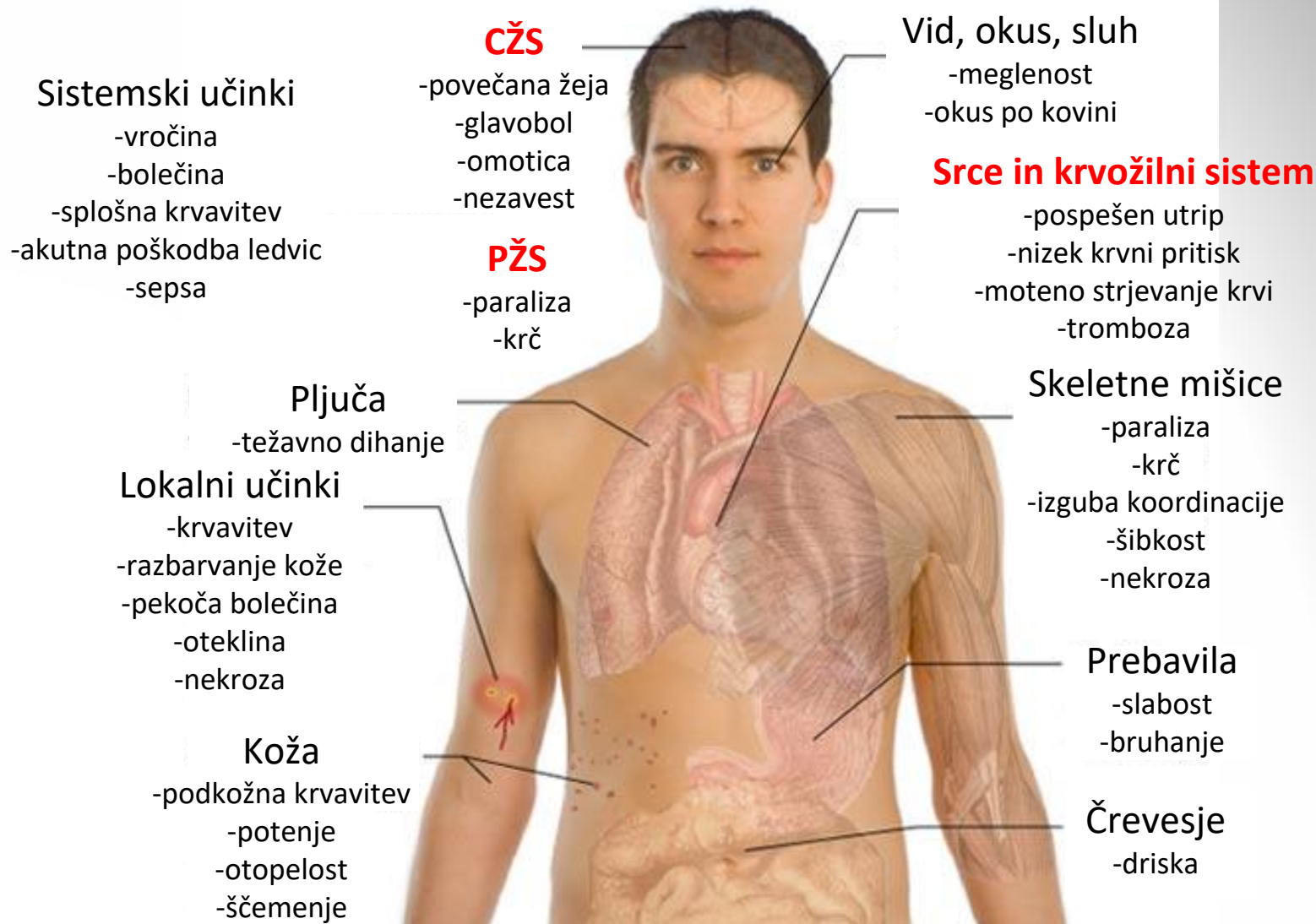

Transcriptomika

254 venom-related transcripts

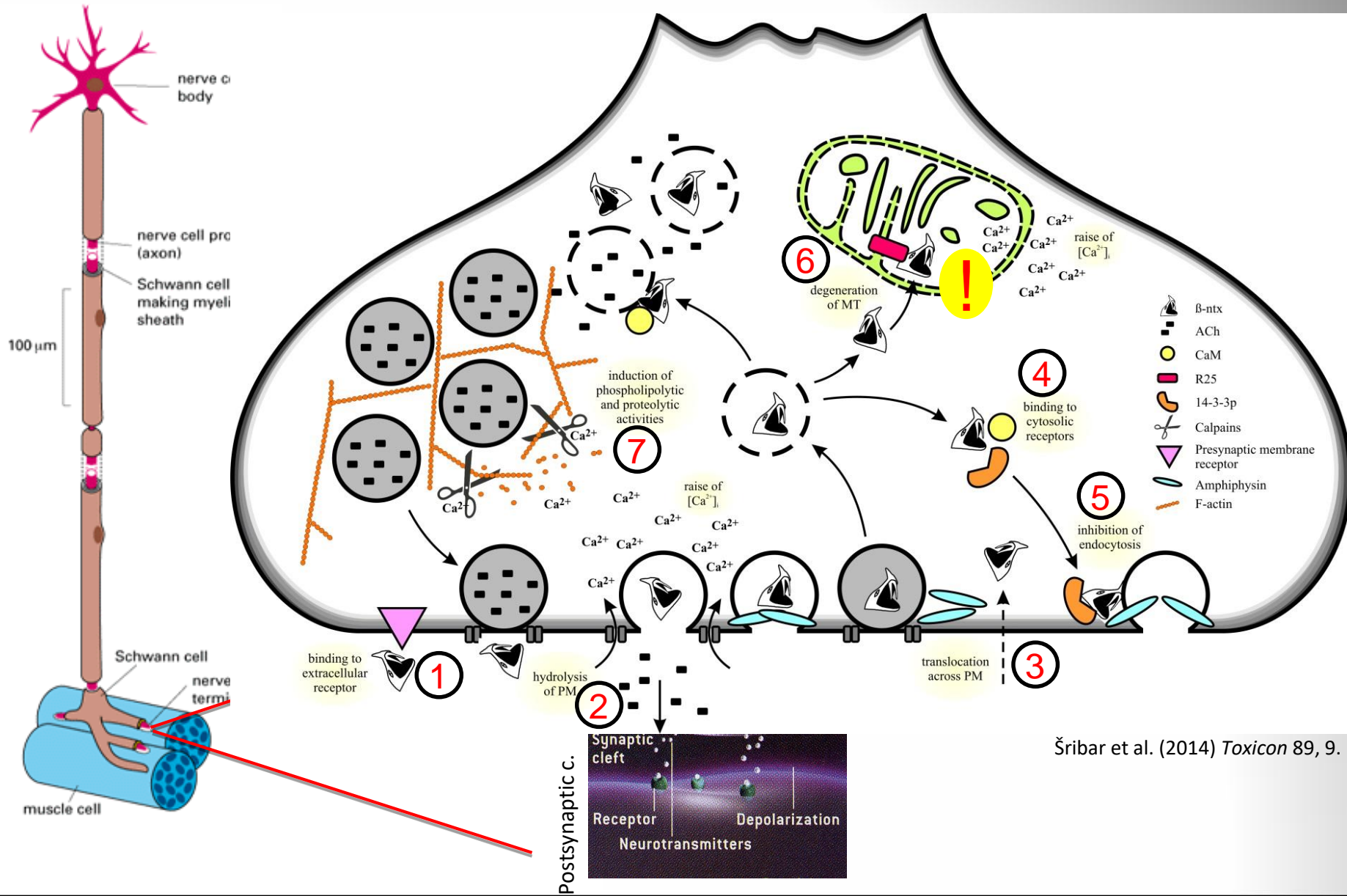

Predvsem se posvečamo raziskavam delovanja živalskih toksinov na:

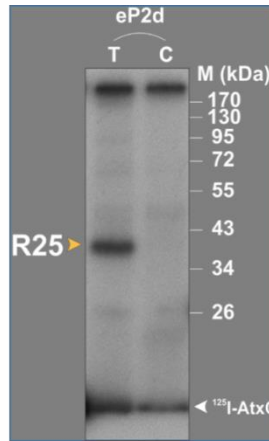
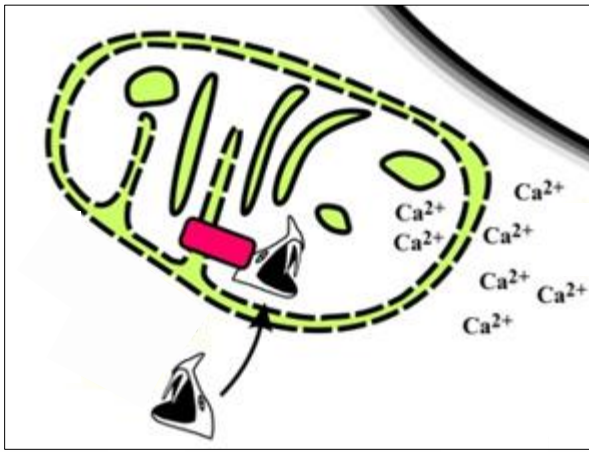

Odkrivamo **MOLEKULARNE MEHANIZME** delovanja naravnih toksinov in njihovih fizioloških "sorodnikov"

Šribar et al. (2014) *Toxicon* 89, 9.

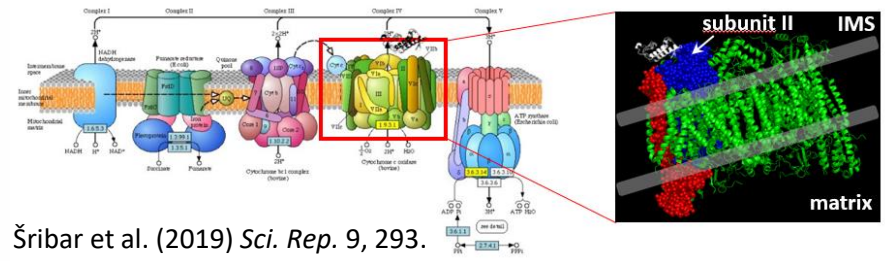

Vučemilo et al. (1998) *BBRC* 251, 209.

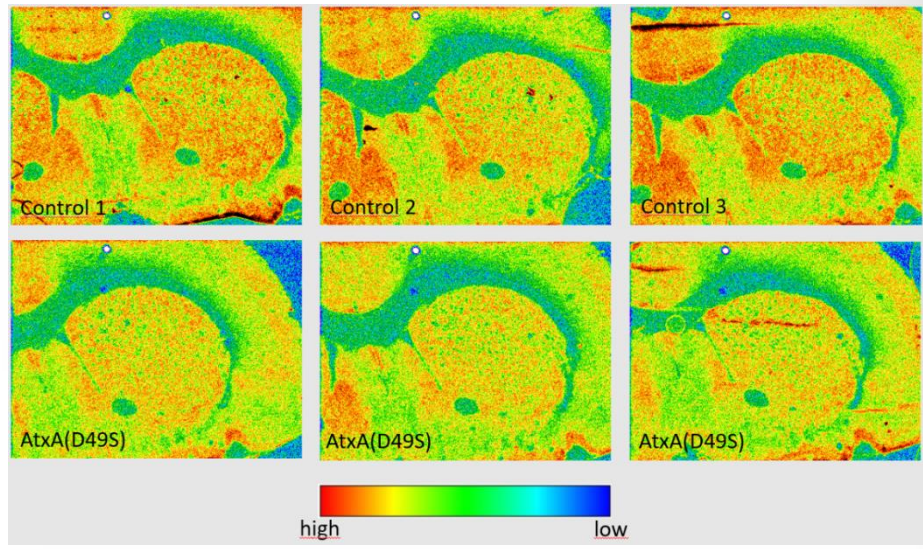
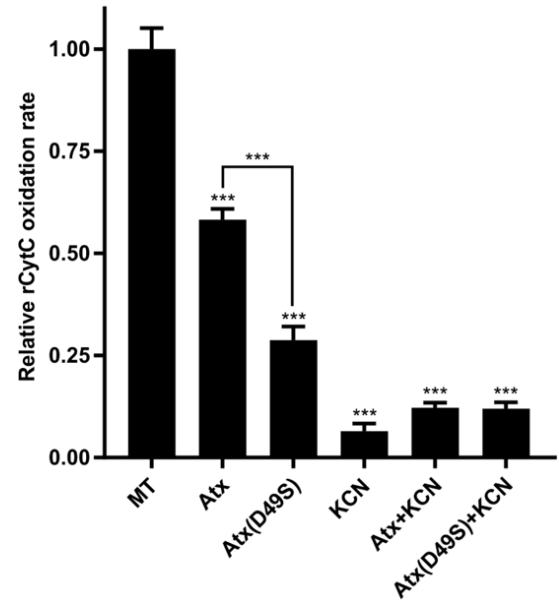
```

MAYPFQLGFQDATSPIMEELLHFHD
HTLMIVLISSLVLYIISLMLTTKLTHTS
TMDAQEVETIWTILPAIILIALPSLRI
LYMMDEINNPALTVKTMGHQWYWS
YEYTDYEDLTFDSYMIPTSDLKPGE
MRLLEVDNRVLPMENTIRMLVSSE
DVLHSWAVPSLGLKTD AIPGRLNQT
TLMSTRPGLYGYQCSEICGSNHSFM
PIVLELVPLKYFEKWSTSM LTGSL
  
```


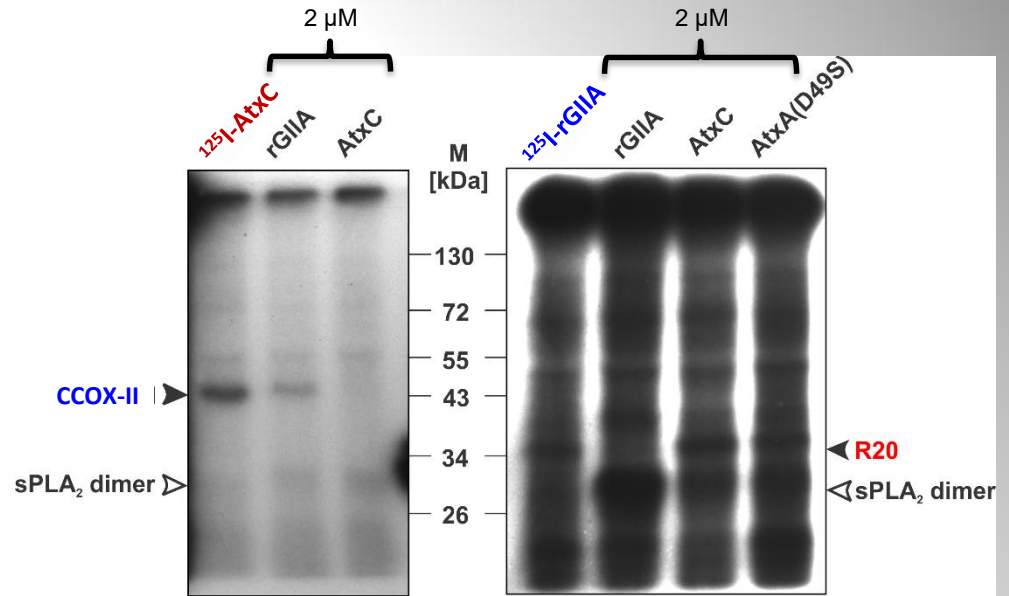
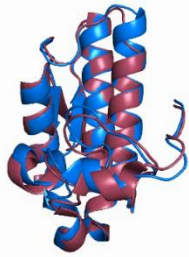
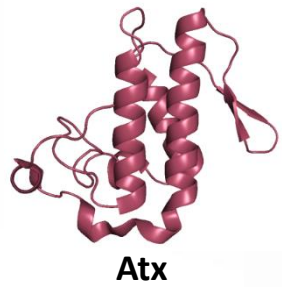
Šribar et al. (2019) *Sci. Rep.* 9, 293.

Atx *in vitro* ter *ex vivo* inhibira CCOX, celo neodvisno od PLA₂ aktivnosti

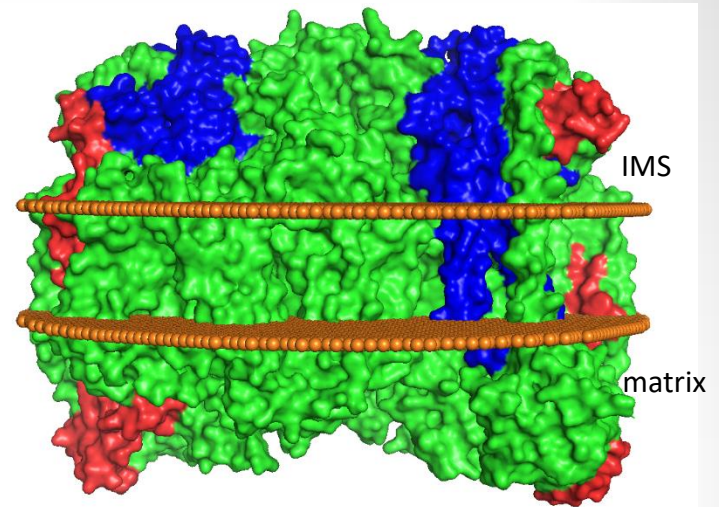

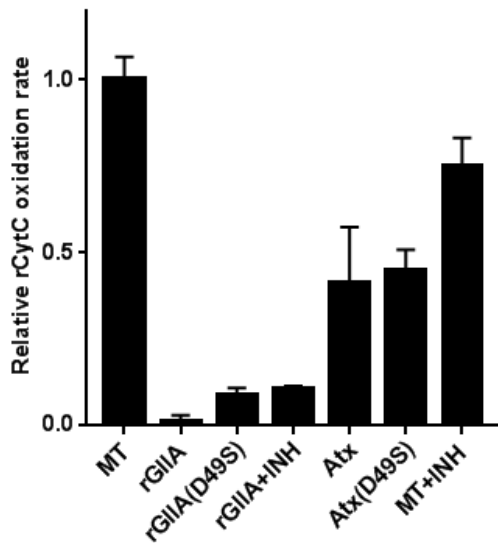
Živin et al., neobjavljeno.

Podobno kot Atx deluje tudi endogena sPLA₂

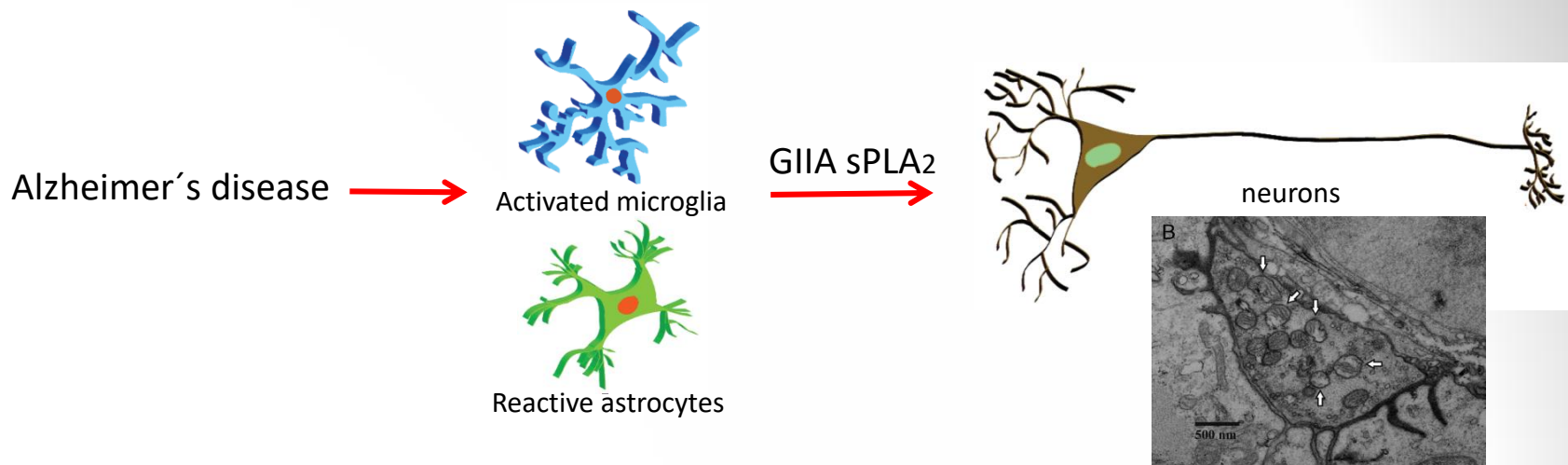
Subunit	Molecular mass	Subunit	Molecular mass
I	57 kDa	VIA	9,5 kDa
II	26 kDa	VIB	10.2 kDa
III	30 kDa	VIC	8,6 kDa
IV	17,2 kDa	VIIA	6,7 kDa
VA	12,4 kDa	VIIB	6,4 kDa
VB	10,7 kDa	VIIC	5,4 kDa
		VIII	7,6 kDa

TEMELJNE PATOFIZIOLOŠKE RAZISKAVE

GIIA sPLA2 uravnava energetska stanje celice

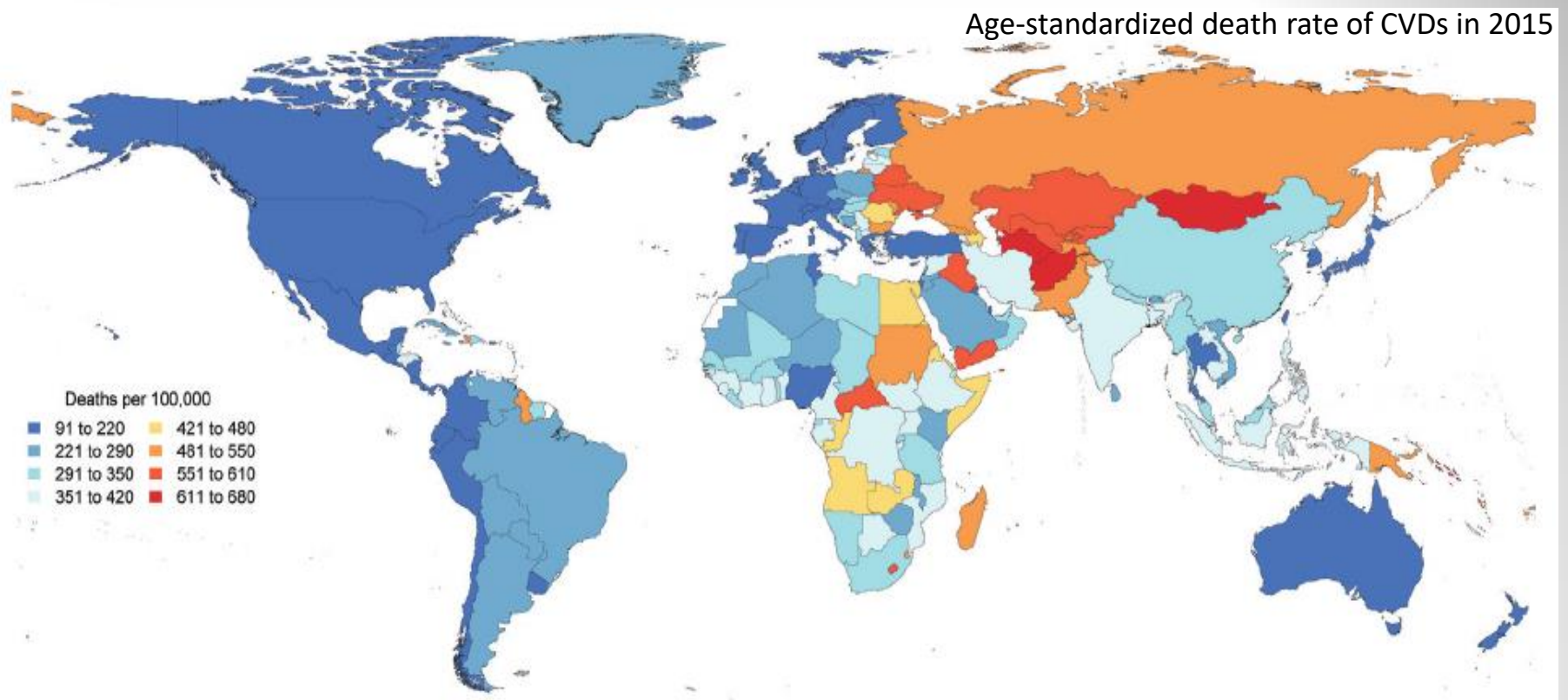

Razvijamo **MODELNI SISTEM** za študij mehanizma nastanka AD

Na osnovi toksinov razvijamo **INOVATIVNA ZDRAVILA**

Fokus na SŽB, ki so poglavitni vzrok za smrt (WHO)
Globalno: 31% vseh smrti (17.7 mio/leto)
Evropa: 45% vseh smrti (3.9 mio/leto),
85 milijonov ljudi trpi zaradi SŽB

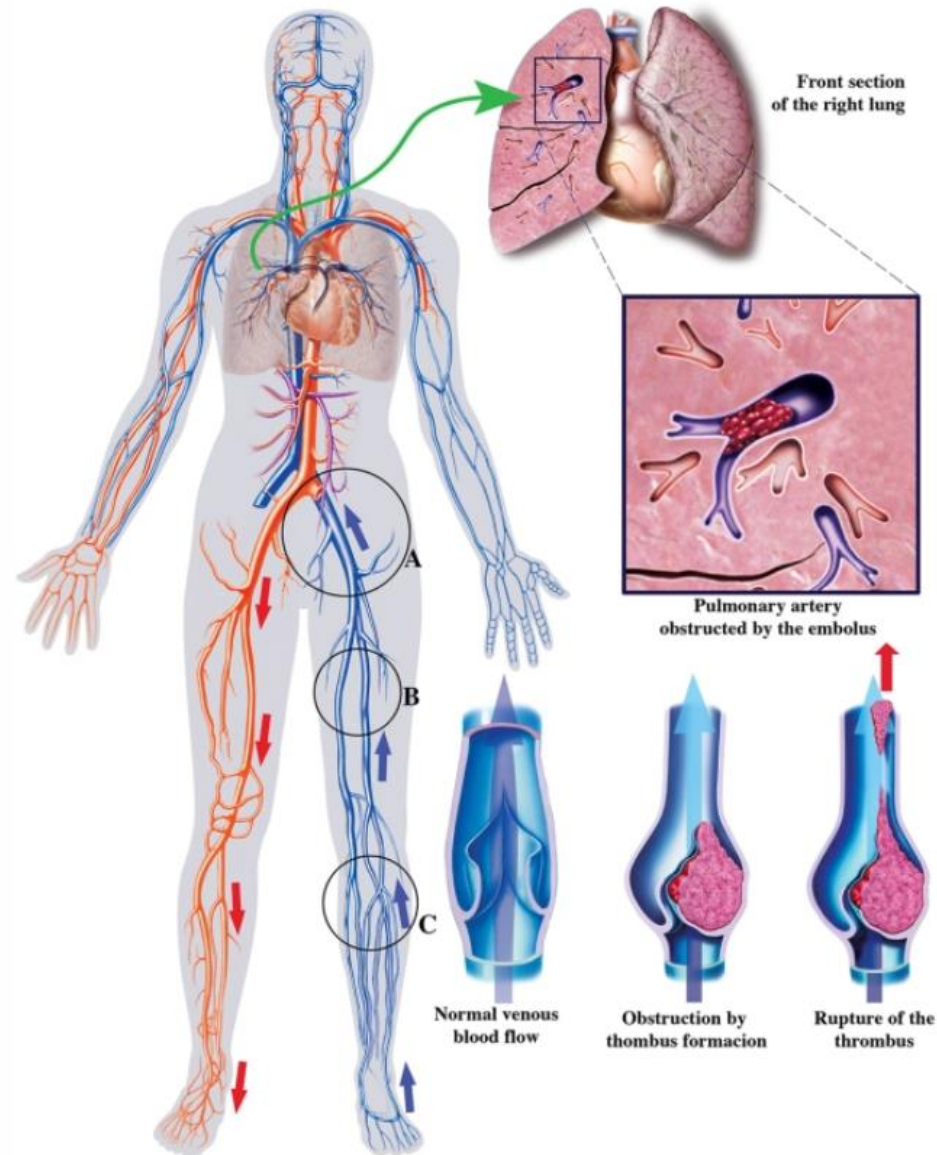
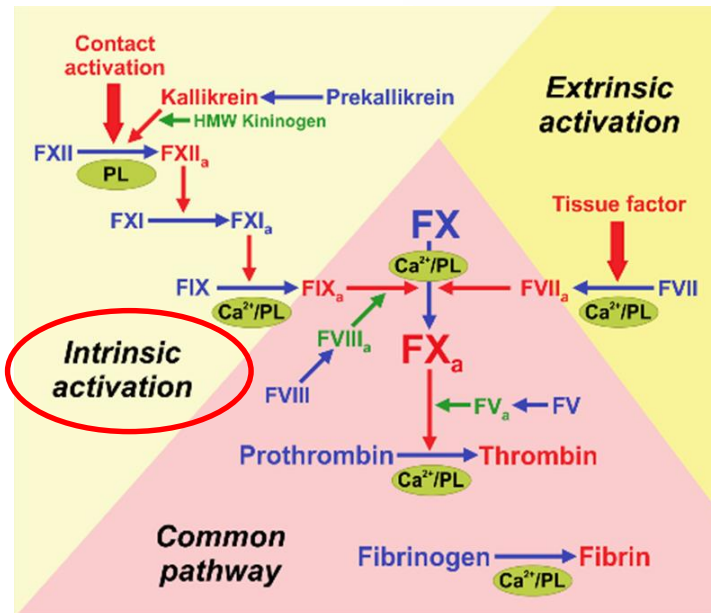

IZZIV: neustrezna terapija z vensko trombembolijo-povezanih SŽB

npr. tromboze globokih ven in
pljučne embolije

- Krvni strdek nastane v nožni veni, kot posledica porušene hemostaze.
- VTE je po številu primerov tretji vzrok smrti povezanimi s SŽB.

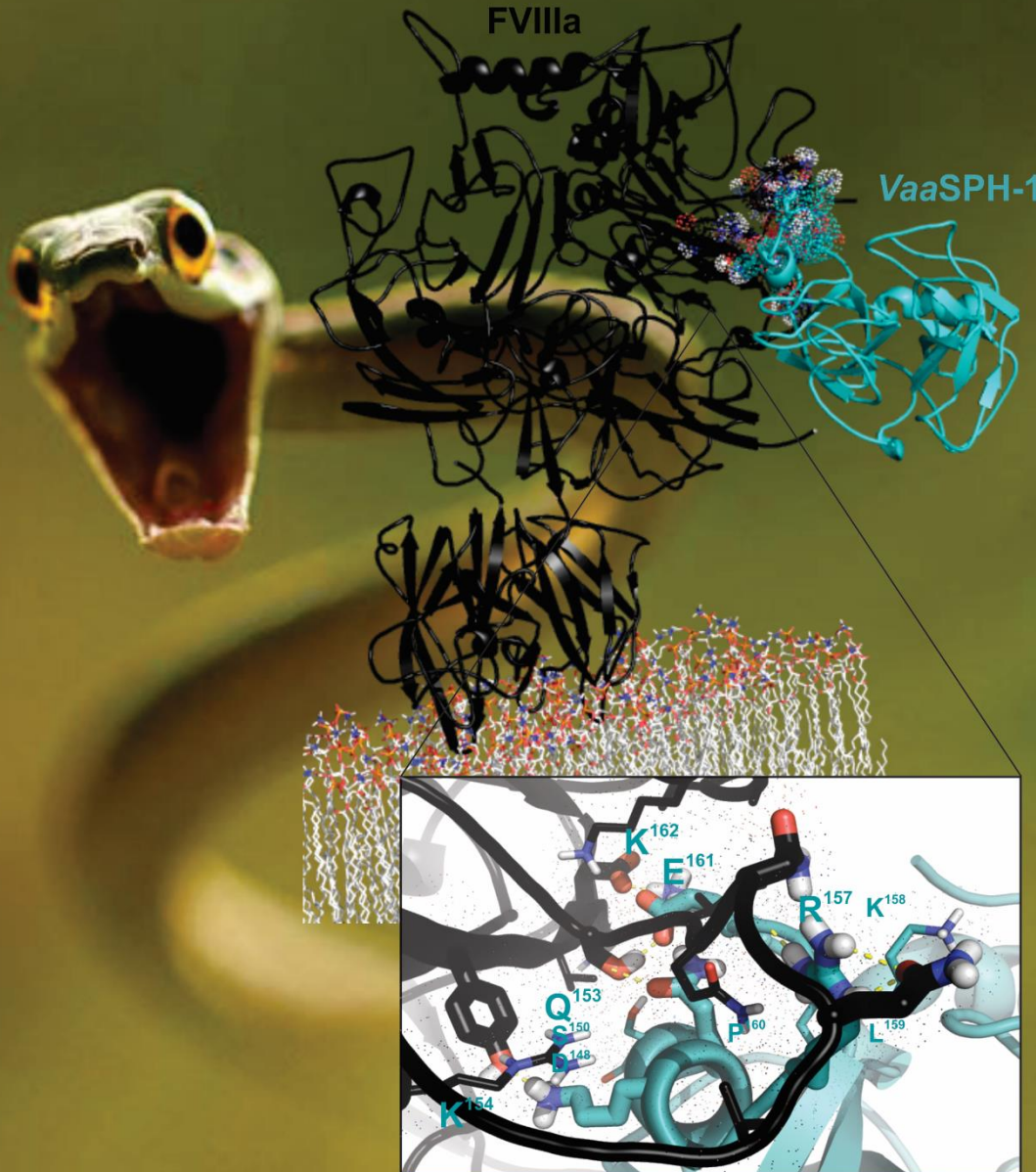
Places most likely of thrombus formation: A - Hip, B - Thigh, C - Leg(calf)

Odkritje, ki veliko obeta!

✓ *VaaSPH-1* je močan antikoagulant v modrasovem strupu, ki deluje tako, da inhibira delovanje intrinzične tenaze, kompleksa med FVIIIa in FIXa, z vezavo na FVIIIa.

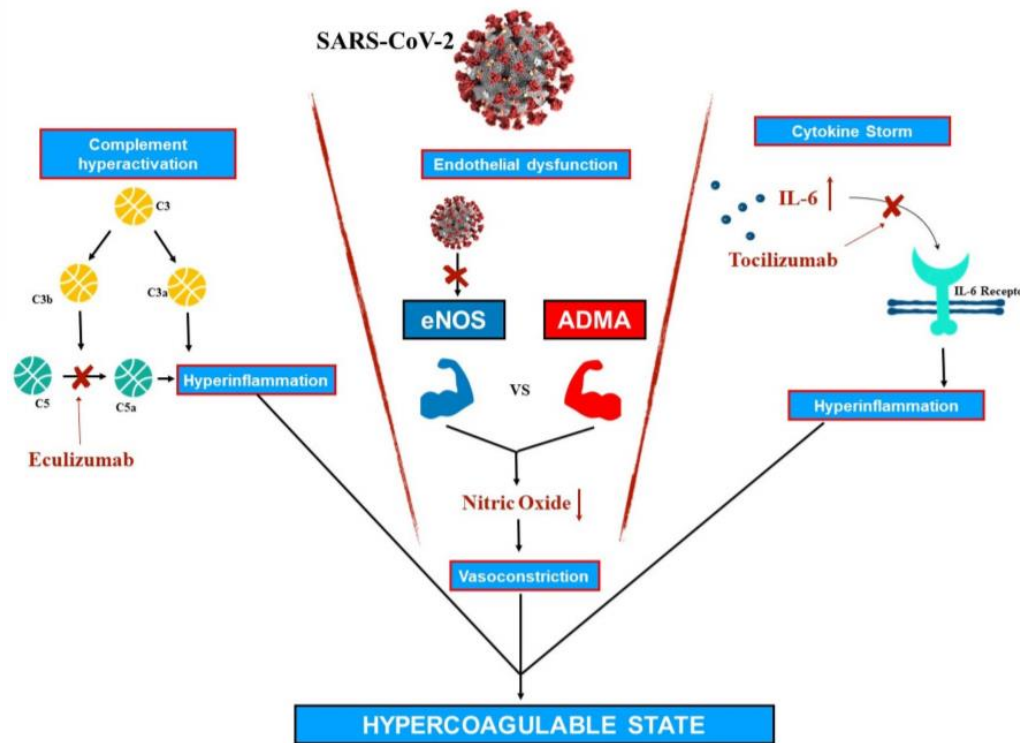
✓ *VaaSPH-1* je antagonist FIXa, prvi s strukturo SP.

✓ Izdelava 3D modela *VaaSPH-1*–FVIIIa je temelj za načrtovanje inovativnih antikoagulantov, inhibitorjev intrinzične tenaze.

Nepričakovana relevanca: tromboza je glavni vzrok zapletov pri bolnikih s COVID-19

Ekstremno visoka pojavnost tromboz pri pacientih z resnejšo obliko COVID-19, npr. kar 20-30% se jih sooči s pojavom pljučne embolije

Heparinska tromboprofilaksa pogosto inducira trombocitopenijo
⇒ **pereča potreba po bolj varni terapiji**

Živalski strupi skupaj vsebujejo **>10 Mio toksinov**,
do neke mere pa je raziskanih le nekaj 1000

⇒ **ENORMEN POTENCIAL !**

Vsak strup vsebuje vsaj 100 toksinov!

Skupaj kar ~170.000 strupenih živalskih vrst!

800 vrst (*Conidae*)
140.000 peptidov

1.400 vrst
140.000 peptidov/proteinov

2.500 vrst
250.000 peptidov/proteinov

> 95.000 vrst
več milijonov peptidov

Biološke membrane (BI2I01)

Izvedba predmeta	Predavanja + seminar + laboratorijske vaje: (5 ECTS). Izbirni predmet; bolonjski program 2. stopnje, magistrski študij biokemije in kemije na FKKT/UL.
Predavatelj	Prof. dr. Igor Križaj
Cilji	Seznanimi študente s sestavo bioloških membran, njihovo vlogo v celicah in procesih, ki potekajo v/na membranah oziroma prenosu snovi in signalov skozi membrane. Spoznati metode za analizo membranskih komponent, predvsem lipidov in membranskih proteinov.
Urnik 2020/2021	<u>Predavanja</u> : vsako sredo ob 14:00 preko videokonference. <u>Seminar</u> : pisno poročilo + predstavitev. <u>Konzultacije</u> : vsako sredo po predavanju preko videokonference.
Govorilne ure	V pisarni B402 na IJS po predhodnem dogovoru po telefonu (01/477-3626) ali po e-pošti (igor.krizaj@ijs.si).
Seminarji	Posamezno temo praviloma obdelajo po trije študentje z različnih plati (biokemija, fiziologija, patologija, ...). <u>Pisno poročilo</u> : skupna seminarska naloga v obsegu 10-15 strani (A4, velikost pisave 12, robovi 3 cm). <u>Ustna predstavitev</u> : vsaka skupina (3-4 študenti) svojo temo predstavi v obliki 15-20 min PPT predstavitve. Sledi razprava. Seminarji so tudi del izpitne snovi, zato bodo seminarske naloge in njihove PPT predstavitve javno dostopne na spletni strani predmeta (http://www-b2.ijs.si/people/krizaj/biological-membranes/).
Ocenjevanje	Izpitna snov zajema vse teme predstavljene na predavanjih in seminarjih. <u>Preverjanje znanja je pisno</u> . Pogoj za pristop k opravljanju izpita je opravljen seminar. Kvaliteta izvedbe seminarske naloge je odločilna pri zaokrožanju končne ocene navzgor ali navzdol (bonus/malus). <u>Izpitni roki</u> : 21. januar 2021, 31. maj 2021 in 2. september 2021.
Študijska literatura	Enega samega učbenika za ta predmet ni. Poleg mojih predavanj in seminarjskih nalog, bom na koncu vsakega predavanja predlagal tudi dodatno študijsko gradivo (znanstveni članki).

Razpored srečanj

Predavanje	Datum	Tema	Osnovni študijski viri
1.	7.10.	Uvod in predstavitev	
2.	14.10.	Struktura in dinamika bioloških membran	Stryer, Voet, Lodish ...
3.	21.10.	Transport ionov in malih molekul čez lipidne membrane	Lodish, znanstveni članki
4.	28.10. (gost)	Čiščenje celic in njihovih delov	Lodish ...
5.	4.11.	Struktura in funkcija lipidnih mikrodomen	znanstveni članki
6.	11.11.	Medcelična signalizacija – 1. del (signalne molekule in receptorji)	znanstveni članki
7.	18.11.	Medcelična signalizacija – 2. del (prenos živčnega signala, ukrivljanje in zlivanje membran)	Lodish, znanstveni članki
8.	25.11.	Povezovanje celic v tkiva	Lodish, Alberts, znanstveni članki
9.	2.12.	Lipidi in signalizacija	znanstveni članki
10.	9.12. (gost)	Encimi, ki delujejo na membranah in na membrane	Lodish, znanstveni članki
11.	16.12.	Seminarji	3 x 3
12.	23.12.	Seminarji	3 x 3
13.	6.1.	Seminarji	1 x 3 + 2 x 4
14.	13.1.	Seminarji	1 x 3 + 1 x 4

Seminarji

Seminarska tema	Seminar predstavijo	Na dan
1 - Metabotropni receptorji	Milica Janković, Sara Jereb, Jelena Štrbac	16.12.2020
2 - Ionotropni receptorji	Benjamin Malovrh, Urška Zagorc, Nika Zaveršek	16.12.2020
3 - Receptorji z lastno encimsko aktivnostjo	Urša Štrancar, Martina Lokar, Alen Šadl	16.12.2020
4 - Napetostno-odvisni ionski kanalčki	Liza Ulčakar, Luka Gnidovec, Nika Mikulič Vernik	23.12.2020
5 - Mehansko-občutljivi ionski kanalčki	Jernej Imperl, Klementina Polanec, Tanja Zupan	23.12.2020
6 - Transport proteinov preko membran	Špela Deučman, Veronika Razpotnik, Ines Medved	23.12.2020
7 - Modifikacija proteinov z lipidi in njihov fiziološki pomen	Ajda Lenardič, Lana Vogrinec, Tina Turel	6.1.2020
8 - Tesni in presledkovni stiki med celicami	Andrej Race, Andrej Ivanovski, Mateja Žvipelj, Neža Pavko	6.1.2020
9 - Tridimenzionalna struktura membranskih proteinov	Sara Korošec, Uroš Prešern, Andreja Habič, Sara Laznik	6.1.2021
10 - Proteini ADAM	Ana Maklin, Anže Jenko, Primož Bembič	13.1.2021
11 - Regulacija membranskih proteinov s šedazami	Doroteja Armič, Aljaž Bratina, Matija Ruparčič, Anamarija Agnič	13.1.2021

Spletna stran predmeta:

<http://www-b2.ijs.si/people/krizaj/biological-membranes/>

People → Igor Križaj – *More ...* →
→ Teaching Assignments/BIOLOGICAL
MEMBRANES

BIOLOGICAL MEMBRANES

[Home](#) / [People](#) / [Krizaj](#) / Biological Membranes

BIOLOŠKE MEMBRANE - Gradiva za študente

Predavanja

- [Uvod](#)
- Struktura in dinamika bioloških membran
- Transport ionov in malih molekul čez lipidne membrane
- Čiščenje celic in njihovih delov
- Struktura lipidnih mikrodomen
- Funkcija lipidnih mikrodomen
- Medcelična signalizacija - 1
- Medcelična signalizacija - 2
- Povezovanje celic v tkiva
- Encimi, ki delujejo na membranah in na membrane
- Lipidi in signalizacija

Seminarji - poročila

- Metabotropni receptorji
- Ionotropni receptorji
- Receptorji z lastno encimsko aktivnostjo
- Napetostno-odvisni ionski kanalčki
- Transport proteinov v in iz jedra
- Transport proteinov v in iz mitohondrija
- Modifikacije proteinov z lipidi in njihov fiziološki pomen
- Tesni in presledkovni stiki med celicami
- Tridimenzionalna struktura membranskih proteinov
- Proteini ADAM
- Regulacija membranskih proteinov s šedazami

Seminarji - predstavitve

- Metabotropni receptorji
- Ionotropni receptorji
- Receptorji z lastno encimsko aktivnostjo
- Napetostno-odvisni ionski kanalčki
- Transport proteinov v in iz jedra
- Transport proteinov v in iz mitohondrija
- Modifikacije proteinov z lipidi in njihov fiziološki pomen
- Tesni in presledkovni stiki med celicami
- Tridimenzionalna struktura membranskih proteinov
- Proteini ADAM
- Regulacija membranskih proteinov s šedazami

Rezultati izpitov